

TIMOTHY POGAČAR, AMERIŠKI SLAVIST, SLOVENIST IN TAVČAROSLOVEC

S Timothyjem Pogačarjem se je pogovarjal red. prof. dr. Miran Hladnik.

Spomladi leta 2009 je študentka Anita M.[arenk] v seminarju na ljubljanski slovenistiki zastavila wikipedijsko geslo o Timu Pogačarju. Iz njega povzemam, da je bil ameriško-slovenski literarni zgodovinar, urednik in prevajalec Tim Pogačar rojen 30. decembra 1955 v Clevelandu, Ohio. Diplomiral je iz ruščine in španščine, magistriral iz ruske književnosti in doktoriral iz slovanskih jezikov in književnosti. Poučuje in raziskuje na Univerzi Bowling Green State in je hkrati dejaven član Society for Slovene Studies (kot blagajnik, urednik časopisa *Slovene Studies* in predsednik društva). Kot prevajalec skrbi za angleščino v *Slavistični reviji*, tudi za celotne tematske številke (npr. *Slovene literary studies today*). V angleščino je prevedel znanstveno monografijo Marka Juvana *History and poetics of intertextuality* in Luka Vidmarja *A Slavic republic of letters: The correspondence between Jernej Kopitar and baron Žiga Zois*. Njegova literarna prevodna bibliografija vključuje romane Evalda Flisarja (*On the gold coast, A journey too far, The girl who would rather be elsewhere, That's where you'll find me, Words above the clouds, Who can say where the road goes*) in Tavčarjevo *Visoško kroniko*. Med domačimi literarnimi zgodovinarji je poznan kot tavčaroslovec in pisec ocen slovenskih strokovnih knjig za revijo *Slovene Studies*. Za nameček naj bo podatek, da je v prostem času ribič in golfist. Intervju s tavčaroslovcem Timom Pogačarjem je nastal ob 100. obletnici Tavčarjeve smrti, v Tavčarjevem letu 2023.

Živijo, Tim. Ker sva iz iste generacije, se mi zdi predlog uredništva, da te za *Jezik in slovstvo* izprašam jaz, primeren. Strokovno smo rasli iz istega duha časa in se zato morda bolje razumemo. Midva se poznavava od leta 1984, ko sem z družino pripotoval poučevat slovenščino na Univerzo v Kansasu v mestu Lawrence, kjer si bil takrat asistent na oddelku za slavistiko. Od kod si prišel tja in kako si se odločil za študij slavistike?

Vesel sem, da si se z uredništvom dogovoril za ta pogovor, Miran. Da, sva iz iste generacije, čeprav si bil od časa najinega bivanja v Kansasu naprej moj učitelj. V Kansas sem prišel z univerze Georgetown, tako kot nekateri pred mano – na primer puškinist David Bethea na univerzi Wisconsin. Na univerzo Georgetown sem se vpisal po zaslugi svojega srednješolskega učitelja latinščine in ruščine v Clevelandu, ki je emigriral iz Hrvaške. Kar zadeva učitelje, mislim, da smo imeli mnogi kakega posebnega učitelja, ki nas je usmerjal. Zame je bil to Branko Jurković. Zate je bila to Marija Žagar, kajne? Prav je, da je tvoja študentka Urška Perenič uredila njeno korespondenco z Borisom Pahorjem. Mimogrede, rad se spominjam, kako sta me s tvojo ženo Miro peljala na obisk v njeno kočo na Uskovnici nad Bohinjskim jezerom. Za slavistiko in zlasti slovenistiko so me opogumljali učitelj na srednji šoli, odlični profesorji na univerzi Georgetown in lektorji za slovenščino v Kansasu (Velemir Gjurin, Ljubica Černivec in ti).

Pogačar je slovenski priimek, v Ameriki ga izgovarjajo „po:gakar“. Kje so njegove korenine?

Ja, dva brata ga tako izgovarjata, ampak ko sem šel v slavistiko, sem postal Pogačar, kot se je pisal ded, ki je prišel v Ameriko iz vasi Poženik pri Cerkljah na Gorenjskem. Njegovi sorodniki še živijo v domači hiši, čeprav se pišejo drugače. Strara mama pa je bila s Krasa.

Zbirališče slavističnih študentov v Lawrencu je bilo v »ruski hiši«, kjer so ljudje bivali, študirali in se družili tudi po koncu predavanj. Doma sem tako simbiozo študija in prostega časa dajal za zgled; takrat mi je bila Amerika še za zgled v marsičem. Ti si si že ustvaril družino in živel z njo posebej, dobivali pa smo se ob koncu tedna na obiskih pri tem ali onem profesorju. Kdo vse so bili tvoji kolegi in učitelji?

To je bila čudovita skupina podiplomskih študentov in učiteljev na fakulteti. Zagotovo se spomniš Alexandra Boguslawskega, ki se je ukvarjal z rusko ikonografijo, in Leonarda Stantona, ki je študiral Dostojevskega. Tam je bil tudi Michael Biggins, eden najboljših prevajalcev iz slovenščine v angleščino. Trenutno je predsednik Društva za slovenske študije. Mila Šašková Pierce je Michaela in mene učila češčino; še vedno poučuje češčino na Univerzi v Nebraski. Gerald Mickelson je redno vabil na obisk ruske pisateljice. Bil je mentor pri moji disertaciji o sovjetski ruski književnosti. Pri svojem prvem članku o Vasiliju Aksenovu sem sodeloval s podiplomskim študentom Anatolijem Viševskim. Naš mentor je bil tudi Stephen

Parker, ki je bil некоč študent Vladimirja Nabokova na univerzi Cornell. Vsaj dvakrat se je ljubljanskega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, na katerem sem bil tudi sam, udeležil Joseph Conrad, specialist za južnoslovansko folkloro. Člani fakultete so bili izredno velikodušni. Heinrich Stammeler je na primer majhno skupino izmed nas povabil k sebi domov na pijačo in pogovor o »čeških stvarih«, kot se je sam izrazil. Ta imena (bilo jih je še več!) navajam zato, da bi pokazal, kako raznoliki so bili interesi v Kansasu. In tako smo skupaj kuhali, peli in igrali, kolikor pogosto smo le mogli.

Bivanje v ZDA se mi je močno vtisnilo v zavest zaradi vrste kulturnih presenečenj, ki so se porajala ob srečanju z drugačnimi navadami, vrednotami, življenjskim slogom in funkcioniranjem javnih reči. Tudi ti si med študijem drugod po svetu verjetno doživljal nekaj podobnega. Spominjam se najinih pogovorov o kulturnih razlikah med Vzhodom in Zahodom – se jih da preprosto povzeti?

Slovenija ni bila Vzhod, ko je bila del Jugoslavije, ne na način, kot sem ga doživljal v Sovjetski zvezi in pozneje v postsovjetski Rusiji. Kar zadeva Slovenijo in ZDA, mislim, da je moj bratranec iz Clevelanda, Američan tretje generacije, dobro povzel eno od razlik, ko je po prvem obisku Slovenije dejal: »Tam je toliko zgodovine.« V mislih je imel, da je v Srednji Evropi zavedanje ljudi o preteklosti, vključno s kulturno dediščino dežele, pomembnejše kot drugod. To se vidi že na ulici. V ZDA moraš dobro pogledati, da najdeš kak spomenik, na primer pisateljem, v Sloveniji pa jih je težko spregledati. Američani so na splošno bolj usmerjeni v prihodnost. Seveda so takšna posploševanja tvegana, vendar naj omenim še eno, osnovno razliko – pojem prostora. Za Američane je nenavadno sedeti tako blizu drug drugemu, kot sedijo učenci v slovenskem razredu, živeti v slovenski študentski sobi ali ležati tesno ob drugih na plaži. Pa ne zato, ker je država geografsko majhna. To je povezano s pričakovanjem glede prostora zasebnosti. Toda ljudje se lahko prilagodijo in se tudi prilagodijo. Nikoli ne bom pozabil, kako si kupil velik ameriški avto in družino odpeljal v Skalno gorovje. Čeprav obstajajo razlike v pogledih na temeljne stvari, kot sta čas in prostor, sta si slovenski in (splošni) ameriški odnos do dela, tudi na področju izobraževanja, podobna. Ko sem prvič obiskal Slovenijo, sem bil zelo navdušen nad kakovostjo izobraževanja v Sloveniji. Srečanje z mladimi znanstveniki, kot sta ti in Marko Juvan, mi je dalo misliti, da je podiplomski študij v Sloveniji v nekaterih pogledih boljši od podiplomskega študija v ZDA; slovenski znanstveniki so se specializirali in izpopolnjevali v Avstriji, Nemčiji in drugod.

Slovenski lektorat na univerzi, ki ga je financirala Fulbrightova fundacija, je ponujal svoje usluge tudi slovenskim izseljencem v uro oddaljenem Kansas Cityju v sosednji državi Missouri in v tri ure oddaljenem Pittsburgu na jugu države. Jaz sem udeležence tečajev učil sklanjati besedo *ljubezen*, ti pa si jim razlagal o panjskih končnicah. Kako si povezan s slovensko ameriško skupnostjo?

Da, spomnim se skupine približno petdesetih učencev vseh starosti, ki si jo imel v Pittsburgu v Kansasu. Bili so zabavni. Pravzaprav so slovensko-ameriška naselja nekoliko oddaljena od kraja, kjer zdaj živim in delam. Sem pa bil v zadnjih mesecih dvakrat v Clevelandu, kjer sem predaval o Ivanu Tavčarju. Sedež Slovenske narodne podporne jednote v Pittsburgu v Pensilvaniji obiščem približno enkrat na leto zaradi raziskovanja. In moji sorodniki so seveda člani te organizacije. Nekatere povezave so osebne. Tako je na primer glasbeni in filmski strokovnjak Joseph Valencic v Clevelandu obiskal Bowling Green in tam predaval.

Po tvoji zaslugi sem spoznal profesorja Toussainta Hočevarja z Univerze v New Orleansu, ki me je nagovoril za pisanje priročnika *Slovene for Travelers*, akademsko slovenistično sceno v ZDA pa je povezal prek Society for Slovene Studies (Združenja za slovenske študije). Kako si ti prišel zraven in postal njen nepogrešljivi član: urednik revije *Slovene Studies* in blagajnik društva?

Ko sem bil na univerzi Georgetown v Washingtonu, sem se udeležil konference Ameriškega združenja za razvoj slovanskih in vzhodnoevropskih študij (American Association for the Advancement of Slavic and East European Studies). Društvo za slovenske študije (Society for Slovene Studies) je imelo tam svoje sekcije. Bil sem šele študent, vendar so me ljudje, kot je Joseph Paternost (Univerza v Pensilvaniji), sprejeli in pridružil sem se organizaciji. Že leta 1989 je William Derbyshire (Univerza Rutgers) name prenesel naloge blagajnika. Nato sem se dobro spoznal s člani, kot so Rado Lencek (Univerza Columbia), Henry Cooper (Univerza Indiana) in Carole Rogel (Državna univerza Ohio). Veliko so mi pomagali. Leta 1995 mi je Tom M. S. Priestly (Univerza v Alberti, Kanada) zaupal uredniške naloge. S Henryjem in Tomom smo junija 2022 sodelovali na posvetu, posvečenem Radu Lencku na Slovenski matici. Tesni stiki med ustanovitelji društva, med katerimi sta bila tudi Toussaint Hočevar in Joseph Velikonja, so pripomogli k rasti organizacije in pridobivanju novih članov. Mimogrede, spomnim se, kako sva s tabo sedela ob mestnem bazenu v Lawrenceu v Kansasu in se pogovarjala o poglavjih *Slovenščine za popotnike*.

Res je, sam sem želel v priročnik vključiti tudi kak ljubezenski dialog med Američanom in Slovenko, ti in Toussaint pa sta take moje izpade brzdala.

Tega se ne spomnim, Miran, ampak se bi zdaj strinjal. Romantičnih in družinskih stikov je dosti, in so taki dialogi potrebni. Verjetno najboljši primer v ameriški slavistiki sta Marc Greenberg in Marta Pirnat Greenberg.

Profesorsko mesto si po doktoratu dobil na Univerzi v Bowling Greenu v državi Ohio. Kakšno je življenje ameriškega slavista? Kako si kombiniral rusistiko, bohemistiko in slovenistiko in kako si ohranjal slavistiko med drugo jezikoslovno ponudbo na univerzi?

Resnici na ljubo slovanske študije obstajajo le na velikih ameriških univerzah, kot so Ohio State, University of Washington, Harvard in Princeton. Na srednje velikih univerzah, kot je Bowling Green, imamo samo rusistiko. In rusistika bo na takšni univerzi preživela le v okviru evropskih ali mednarodnih študij. Ruske študije so bile v ZDA v šestdesetih letih 20. stoletja novost. Lencek je bil v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja eden od vodilnih pri spodbujanju slovanskih študij na ameriških univerzah. Razvoju slovanskih študij v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja je sledil počasen upad, ki je bil vzporeden z upadom humanistike na splošno. Prihodnost slovanskih študij je lahko delno povezana s tvojim prejšnjim vprašanjem o stikih s skupnostjo. Današnji ekvivalent tega, kar si počel v Pittsburgu v Kansasu, so tečajji slovenskega jezika na daljavo Luke Zibelnika z državne univerze v Clevelandu. Doseči moramo več ljudi, ne le tradicionalne univerzitetne študente, čeprav so ti še vedno osrednja publika. Geslo Bowling Green State University »javna univerza za javno dobro« odraža to potrebo.

Med poletnimi počitnicami si prihajal v Slovenijo: na SSJLK, na simpozij Obdobja, na prevajalske delavnice in srečanja, hčer Tonjo si vpisal na Poletno šolo slovenščine. Konec tedna smo se v družbi drugih seminaristov podajali v gore. Si že napravil statistiko svojih potovanj v stari svet?

Ne, nisem še napravil statistike svojih potovanj v Evropo, ampak pred covidom je bilo to skoraj vsako leto, potoval sem bodisi v Rusijo s študenti ali na raziskave bodisi v Slovenijo na konference ali delavnice. Težko je verjeti, da je bil še ne tako dolgo nazaj za obisk Češke, Slovenije in Ukrajine potreben vizum. V zadnjem desetletju je postajalo vse težje dobiti vizum za Rusijo. Zdaj se sprašujem, ali bom še kdaj šel tja.

Med tvojimi simpozijскими referati in objavami v strokovnem časopisju mi je v spominu ostala obravnava slovenskega liberalizma v 19. stoletju. Jo povzameš?

Študija o slovenskem liberalizmu je bila povezana z mojim zanimanjem za koncept jaza v analitični filozofiji na splošno. Koncepti jaza običajno poudarjajo metafizične, družbene ali fizične vidike. Mislím, da je v slovenski družbi relativno pomembnejši družbeni vidik. Knjiga Gretchen Bakke *The Likeness: Semblance and Self in Slovene Society* (2020) se zdi, da potrjuje to misel.

Ko na predavanjih pridem do Ivana Tavčarja, študentom pripovedujem o ameriškem Slovencu, ki se je z avtobusom ali kar peš odpravil na romanje po dogajališčih Tavčarjevih povesti v Poljanski dolini in nad njo, s Tavčarjevim *Zbranim delom* v uredništvu Marje Boršnik kot edino prtljago. Sam nisem imel pojma, od kod je bila stasita Ana Renata iz *Višoške kronike*, ti si mi s prstom pokazal njeno hišo, ko sva kolesarila mimo. Kdaj si se zaljubil v Ivana Tavčarja in kako ti je vračal ljubezen?

Zanimiv je konec tvojega vprašanja. Ali ni ljubezen Tavčarjeva osrednja tema? Mislim, da je bila Ljubica Černivec tista, ki nas je v Kansasu vodila v pozorno branje nekaterih zgodb iz zbirke Med gorami, potem pa si mi podaril Tavčarjeva *Zbrana dela*. Še posebej mi je bila všeč *Visoška kronika*, morda deloma tudi zaradi moje katoliške vzgoje in izzivov, ki jih ta prinaša! Izidorjevo pot od Visokega okoli Blegoša do Davče sem najbrž prehodil na dan, ko je bil leta 1989 objavljen prevod prvega poglavja *Visoške kronike* v reviji za Slovence po svetu *Slovenija*. K dokončanemu prevodu sem se vračal, dokler ni leta 2022 izšel pri Central European University Press. Na tej poti mi je pomagal Velemir Gjurin. Njegovo znanje angleščine je odlično. Mimogrede, se strinjaš, da je portret Jurija Šubica iz leta 1885 ena najbolj privlačnih podob slovenskega pisatelja?

Hm, Tavčarjevih slikarskih upodobitev ne znam pravično tehtati, nazadnje me je navdušila Smrekarjeva karikatura tega pomembnega moža iz leta 1913.

Sprašujem se, ali je prevzel Savinšek obliko brade na kipu od Smrekarja, saj je brada na doprskih kipih v mavzoleju na Visokem in nasproti rojstne hiše v Poljanah čisto drugačna.

Veliko raziskovalno delo si opravil v zvezi z enigmatično figuro Johna Thatcherja, ki je kot donator zapisan v vznožju velikega Savinškovega kipa Ivana Tavčarja iz leta 1957 na Visokem.

Knjižničarka iz Gallupa v Novi Mehiki mi je pred kratkim poslala fotografije Johna Thatcherja na izletih po podeželju. Nadel si je obleko in kravato ter se s svojim Hudsonom – takrat najhitrejšim avtomobilom v ZDA – s prijatelji odpeljal iz mesta. (To je bilo v prvem desetletju prejšnjega stoletja.) Lahko si predstavljaš, da je Tavčar počel nekaj podobnega. Thatcher je bil tako kot Tavčar ribič in se je vozil v Utah in Kolorado loviti postrvi. Lansko poletje sem obiskal njegovega pravnuka v Pittsburgu v Pensilvaniji, ki se po njem imenuje John H. Thatcher. Donator Thatcher je svoje ameriško ime dobil po lastniku rudnika premoga v bližini Gallupa, kjer je delal kratek čas, preden je postal lastnik trgovine. Dotlej se je pisal Janez Tavčar in je bil iz Vrbančeve veje Tavčarjeve družine (pisatelj pa iz Kosmove veje), ki je izhajala od Jerneja Tavčarja, rojenega okrog 1674. Zgodba tega revnega fanta iz Poljan, ki je postal milijonar in prodajal kavbojke Levis v Gallupu, na znameniti cesti Route 66, je neverjetna. Je utelešenje Tavčarjevih liberalnih teženj. Resnično mislim, da je Savinškova skulptura tako spomenik slovenskim izseljencem kot pisatelju. Tavčar z roko kaže proti darovalcu, ki je poimenovan na podstavku, in gleda proti zahodu, izza Poljan. Skulptura je dialog med dvema sorodnikoma – emigrantom v ZDA in pisateljem-politikom, ki je nasprotoval izseljevanju.

Mimogrede, po intervjuju z mlajšo sestro Thatcherja Franciško, edinim otrokom od sedmih, ki ni šel v Ameriko, vemo, da je Thatcher obiskal pisatelja leta 1910 in/ali 1914 ali mogoče po prvi svetovni vojni na Visokem. Intervju je objavila Irma

Jelovčan leta 2007 v *Vaščanu, glasilu krajevne skupnosti* (33/111: 8–10). Thatcher je bil v državi Novi Mehiki poznan kot filantrop. Po drugi svetovni vojni je podaril precej denarja Poljancem. Govoril sem z ljudmi v Poljanah, ki so se spominjali njegove radodarnosti. V tem smislu je bil spomenik nekaj posebnega, saj je Thatcher raje pomagal revnim, na primer Indijancem, in mladini.

Slovenisti, ki delujete po svetu, ste praviloma tudi prevajalci. Tvoja prevodna tlaka (ali rečemo raje prevodna rekreacija?) zadeva povzetke študij v *Slavistični reviji* in drugod, prevajal pa si tudi cele knjige, leposlovne in literarnovedne, npr. Evalda Flisarja, Luka Vidmarja, Marka Juvana. Kakšne so tvoje prevajalske izkušnje in kdaj praviš, bodo prevajalniki nadomestili človeka? Tudi pri temle pogovoru sva si pomagala s fascinantnim prevajalskim orodjem Deapl.

Strojno prevajanje je v številnih primerih že nadomestilo prevajalce (in tolmače), kar je dobro. Če je bolj ekonomično in hitrejše, uporabljajmo strojno prevajanje. Za prevajanje književnosti pa se ne bo obneslo. Vse, kar je treba storiti, da se v to prepričamo, je, da primerjamo dva dobra prevoda kakega literarnega dela in vidimo, koliko se razlikujeta. Prevajalci nenehno sprejemajo ključne odločitve in, no, uveljavljajo svoje prevajalske spretnosti. V resnici torej govorimo o interpretaciji dela in ne le o njegovem prenosu v drugi jezik. Zanimive so tudi medosebne situacije. Nekoč sem tolmačil na sestanku med obrtniki iz Toleda v Ohio in ruskimi obiskovalci, ki so želeli pri njih kupiti proizvodne stroje. Na koncu dolgega sestanka so imeli Američani v resnici samo eno vprašanje – ali jim lahko zaupamo?

Tvoje zadnje veliko tavčaroslovsko dejanje je prevod *Visoške kronike* v angleščino. Pred tem je bil roman preveden v deset jezikov.

Vprašanje me je spomnilo na knjigo Marka Juvana *Worlding a Peripheral Literature*, ki obravnava idejo svetovne književnosti, prevajalske študije in osebnosti, kot je Prešeren. Da bi posamezni pisatelji prišli do mednarodnega občinstva, so potrebni ogromni napor in dolgotrajna prizadevanja, veliko manj velja to za nacionalno književnost. Prvi vrhunski prevodi Prešernove poezije Henryja Cooperja in Toma Priestlyja so izšli šele leta 1999. Cankarjeve drame so v angleščini izšle leta 2021. Mimogrede, Michael Biggins letos vodi dramsko branje Jakoba Rude (ki ga je prevedel) na konferenci na državni univerzi v Ohio. Nisem prepričan, da je bil Cankar kdaj uprizorjen v angleščini v ZDA. Status častne gostje Slovenije na Frankfurtskem knjižnem sejmu leta 2023 je lahko velik korak v smeri svetovne književnosti, vsaj v Evropi. Severna Amerika je druga zgodba. Nekoč si na prevajalski delavnici Javne agencije za knjigo predaval o bralcih in literarnih prevodih. Kot se spomnim, so Nemci med najboljšimi kupci, medtem ko se Američani – no, angleško govoreči – uvrščajo zelo nizko. Vrnimo se k vprašanju o Vzhodu in Zahodu. Lani sem govoril na konferenci z naslovom Prevajanje socializma. Večinoma je šlo za literarne stike med špansko govorečimi državami in nekdanjimi socialističnimi državami v Evropi. Veliko latinskoameriške literature je bilo

prevedene v slovanske jezike. Ruski pesnik Jevgenij Jevtušenko mi je nekoč dejal, da branje Gabriela Garcíe Marqueza pomaga razumeti trende v (takratni) sodobni ruski književnosti. Rusi in drugi so bili preprosto navajeni iskati dobro tujo literaturo. Mimogrede, moja žena Irina, ki je odrasčala v Rusiji, je velika ljubiteljica skandinavskih kriminalnih romanov.

Virtualni svet, v katerega smo potopljeni, ima pred fizičnim to prednost, da je posamezna reč v njem hkrati del različnih množic in je ni treba tlačiti v en sam predalček. Tebe smo že pred desetletjem in več na Wikipediji brez zadreg uvrščali med slovenske literarne zgodovinarje (ups, vidim, da geslo že dolgo ni bilo deležno skrbi in ga bo treba ažurirati), kar pa študentov prvega letnika ne odreši nuje, da pri vprašanju Naštej tri tuje literarne zgodovinarje ne zapišejo tudi tvojega imena. Slovenski literarni zgodovinar je ta, ki raziskuje slovensko književnosti, tuji literarni zgodovinar pa je ta, ki deluje zunaj matičnega slovenskega prostora – prilegata se ti obe oznaki. Kako se sam znajdeš na prepihu med »domačim« in »tujim«? Sta to sploh še antonima? Je metafora ameriškega talilnega lonca še uporabna za opis razmerja med njima?

To je odlična metafora! Samo pomisli na sloveniste na univerzah po svetu, kot je jezikoslovec Peter Jurgec na Univerzi v Torontu. Ali pa na delo Ameriške fundacije za slovensko izobraževanje (ASEF, American Slovenian Education Foundation), ki v Slovenijo pošilja mlade ameriške raziskovalce. In raziskovalne izmenjave med Slovenijo ter Univerzo v Washingtonu in Državno univerzo v Ohio. Seveda se večina raziskovalnega sodelovanja nanaša na druga področja, ne na literaturo. Po drugi strani pa so bili stiki na teh področjih pred nekaj desetletji redki. Lahko smo samo veseli, da so se močno razširili. Veliko bližje smo si kot nekoč – »sosedu in mejaku«.